

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

számára. — Szállásán első, ki a kátholikoszt üdvözölte, a kormányzó: Servácse volt. Estve ki volt világitva a város.

Miniszeri jubileum. Az orosz közoktatásügyi miniszter, az örmény születésű Teliánoff, valószínűleg a déloroszországi vasúti szerencsétlenség hatása alatt álló csári család iránti tekintetből, egész csöndben ülte meg december hó 5-én államszolgálati jubileumát. — A jubilans grófi czimet kapott.

Az orosz csapatmozgalmak. Az angol kormány főorganuma: a „Standard» az újabb orosz csapatmozgalmak jelentőségéről elmélkedvén, azt írja, hogy a katonai jelek arra mutatnak, miszerint Oroszország vagy biztos Törökország semlegességéről egy monarchiánkkal való háború esetére, vagy pedig a czár megváltoztatta katonai politikáját és Örményországot nem tekinti többé a legközelebbi és legkönnyebb útnak Konstantinápoly felé.

A szultán tilalma. A szultán eltiltó rendelete következtében a török birodalomban megjelenő mindazon lapok, röpiratok, időszaki folyóiratok, melyek a sajtóiroda és a közoktatásügyi ministerium felhatalmazása, nem császári irádé alapján adatnak ki, — jövőre megszűnnek. Ezen intézkedés folytán mintegy huszrendbeli különböző folyóirat szűnik meg; köztük körülbelül tizenöt örmény nyelvű.

Téves irányú mozgalom. Ha alapos a Politischer Correspondenz stambuli értesülése, a keleti örmények egy részénél ismét némi hajlandóság kezd mutatkozni az örmény nemegyesült egyháznak az anglikán egyházzal való egyesülésére. A kezdeményezés erre nézve az örmények egyik volt patriarkhájától indult ki annak idejében, a ki (elég helytlenül!) csekélynek ítélte a két egyházat elválasztó különbséget, s e fölötti elmélkedésében lassanként fölmelegedett az angol állam-egyházzal való fuzio eszméje iránt. Terve ügyében érintkezésbe lépett a canterburi anglikán érsekkel is, ki azonban utalt a nehézségekre (valószínűleg politikai szempontból kiindulva), melyek az egyesülésnek útjában állottak. Az örmény patriarkha közbejött halála után a megpendített tév-eszme már csaknem egészen feledésbe merült. Most különösen az angolok politikai támogatásában reménykedő örmény fiatalság kezd ama tervnek újra propagandát csinálni, — ha csakugyan e sajnos hír komoly alappal bír,*) — mindazáltal az örmény egyház szerencsésjére, a mozgalom eddigelé kevés figyelmet keltett. Ha elfogulatlanul vennék a dolgot keleti testvéreink, beláthatnák: hogy ősi nemzeti egyházuk lényeges, hitelvei a kátholikus vallás tanaihoz állanak legközelebb!

* Újabban érkezett tudósítások határozottan megczáfolják azt, mintha az említett mozgalom az örménység körében legkevésbé is tért foglalt volna! Szerk!

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Todorán E. „Aurora” könyvnyomda.

Szamosújvár első választott tisztikara.

Irta: Dr. MOLNÁR ANTAL.

Kelet harci viharainak egyik pusztító hullámvérése által a tizenhetedik század utolsó felében Erdély bércei közé sodort örménység két főcsoportja jó távol egymástól, az ország egyik fontos északkeleti várerődjének tövében s az utolsó erdélyi fejedelmi család őszi fészke körül telepedett ugyan meg, de az összetartozás, a közösség érzete fennmaradt náluk azután is, hogy külön önálló községi életnek vetették meg első alapjait. »Örmény Compánia« volt az elnevezése a köteleknek, mely összefűzte a szétvált két csoportot s az »Örmény Compánia főbirája« képviselte azt a közös köteleket. Még 1730 körül is találunk említést erről a tisztségről, sőt két évvel utóbb az örménység tekintélyesebb képviselői gyűlést tartván, egyezményt kötöttek, mely szerint közös

kiadásainak, az ajándékozásoknak s más egyebeknek tehát három-ötöd részben a szamosújváriak, két-ötöd részben pedig az erzsébetvárosiak fogják viselni.

»Szamosújváriak« és »erzsébetvárosiak« rendes községi organismusnak voltak már alávetve ezen egyezmény megkötésekor. Mintegy másfél évtizeddel előbb szervezték első ízben községi hatóságaikat s bízták külön-külön választott tisztviselőkre birói s közigazgatási ügyeiknek intézését. Szamosújvár közönsége — »die ganze Gemeinde deren zu Szamosujvár befindlichen Armenier« — 1713 végén az erdélyi főhadparancsnokhoz, Steinville birodalmi grófhhoz és lovassági tábornokhoz intézett felterjesztésében előadván, hogy az örmény nemzetnek számos tagja telepedett le Szamosújvárt, miután ily közösség rendes igazságszolgáltatási szervezet nélkül nem állhat fenn, kéri, hogy megfelelő törvénykezési felhatalmazással adja meg a főhadparancsnok Szamosújvárnak az engedélyt arra, hogy az igazságszolgáltatást saját kebelében gyakorolhassa.¹⁾

1714 febr. 10-éről keltezett leiratában felhatalmazza Steinville gróf a szamosújvári birót és esküdteit ítéletek hozására, úgy a mint azt helyesnek fogják találni. S a város legrégebb hatósági jegyzőkönyve — az »Örmény Protocollum 1714-től 1729-ig« — fenn is tartotta még azon évből az emlékezetét egy birói ténykedésnek, a Jakab biró által két verekedő fölött 1714 május 9-én hozott szigorú ítéletnek.

Kiegészítette Steinville gróf említettük felhatalmazását Szászsebesről 1715 febr. 14-éről keltezett másik leiratában,²⁾

¹⁾ »Gnädig hochgebiettender Herr Herr General der Cavallerie — így hangzik a felterjesztés. — Es ist deroselben nicht unbekannt, dass ein nahmhafter Anzahl der Armeniern, worunter die älteren dieser Nation gezehlet, zu Szamosujvár sich niedergelassen; Wenn nun solcher Gemeinde ohne ordentlicher Gerechtigkeits Verfassung, zubestehen, so solcher als ohnmöglich fahlen wird! Gelangt daher an Euer Exzellenz unsser demüthige fuffsfahlendes Bitten, dieselbe geruhen durch ein ordentliches gerichtsh Instrument die gnädige Erlaubniss zu ertreiben, Womit Wier intra gremium nostrum die heilsambe Iustiz zu administriren berechtiget werden mögen.«

²⁾ Ime a leirat szövege: »Posteaquam Armenorum Catholicorum penes Arcem Szamos Wij Wariensem Colonia possessonata

mely hivatkozással a szamosújvári erőd melletti katolikus örmény telepnek kérésére, feljogosítja a szamosújvári közönséget arra, hogy a saját kebeléből birót válasszon megadandó levén a választott birónak az illő tisztelet, megbecsültetés és tekintély addig is, míg a közönség részére kiadandó császári királyi kiváltságlevél ezt az ügyet is szabályozni fogja.

Még e leirat kelte előtt, 1714 december 14-én nagy szervező népgyűlést tartott Szamosújvár közönsége. Szabályrendelettel, melynek az akkori társadalmi viszonyokat is érdekesen megvilágító intézkedéseit ismertetni más alkalomra tartjuk fenn magunknak, rendezte e népgyűlés a város beligazgatásának egyes ágazatait, különösen pedig a törvénykezés és közrendészet gyakorlását és megalkotta az első rendes tisztviselői kart egy birónak s tizenkét »öreg«-nek, más szóval tanácsbelinek személyében. »Megegyeztünk, olvassuk az Örmény Protocollum első lapján, mi szamosújvári örmények és más nemzetbeliek, hogy saját akaratunkkal és beleegyezésünkkel válasszuk meg biránkat és városunk fejét. Felkértünk és megválasztottunk tizenkét öreget és Ágopsa Kristóf birót s magunk fölé helyeztük őket, hogy a mi rendelet kijő a tanácsból, annak engedelmeskedjünk és alá vessük magunkat; és a ki ezt nem cselekedné és ellenszegülne, legyen hatalmuk ítéletet mondani fölötte vétségének nagyságához képest.«

Szamosújvár első tisztviselő választása százhetvennégy évvel ezelőtt a következő eredménnyel ment végbe:

competenter ac demisse me requisiverit demonstrando, quod inter primas rerum gerendarum regulas deficiente quidem legitimo Magistratu constitutio unius inter ipsos Iudicis, qui lites et dissensiones eorum imposterum oriundas, ne Natio hac in primordio sua cultionis confunderetur, dirimere sciat summe necessaria esset; quorum honesto petitioni tam vigore cum Fisco initi Contractus, et sacri Caesareo Regij Diplomatis more resolvendi, quam ex amore Iustitiae, hisce annuere, et facultatem inter se eligendi Iudicem tribuere volui. Electo autem Iudici omnem quam decet venerentiam, honorem et auctoritatem ut exhibeant, et similem qui Negotiis inter illos occurrentibus, usque dum sacrum Caesareo Regium Diploma ejodem clementissime impertitur, praesesse valet, instituant, impono.«

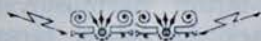
Megválasztottak:

Főbirónak: Ágopsa,

Öregbirónak: Jakab,

Egyházfelügyelőnek: Dzerig.

Tanácsbelieknek: Blid István, Murádin Márk, Tódor Miklós, Szákó Emanuel, Alexa Gergely, Lukács János, Salamon Tódor, Szefer Dániel, Dzerig Gergely és Chêngános Tódor.

Az örmények kereskedelmi viszonyai a XVII. és XVIII században Magyarországon.

I.

Az örményekről manapság is, mint par excellence kereskedő népről szoktak beszélni s Magyarországon a kereskedelem történetében különösen fontos szerep jut nekik az elmúlt két században. — Történetiróink egyhangú véleménye szerint ezen időben ők képviselték eminenter Magyarország kereskedelmi érdekeit kifelé, különösen Kelet felé; azért bizonyára nem érdektelen visszapillantást vetni ezen időkből a kereskedelem viszonyaira.

Tudjuk jól, hogy a XVII. és XVIII. század Magyarország történetében a stagnatio korszaka. A nemzet produktív tetterejét lenyűgözik a rendiség szűk korlátai, melyekből nem tud kiemelkedni; a politikai közszellemen bizonyos lehangoltság, hogy ne mondjuk lethargia vesz erőt. Gazdasági életről szó sem lehet, az ipar szűk körben mozog, s csak az északi megyékben és az erdélyi szászoknál lehet szólni iparról, amely csak a vászonkészítésre szorítkozik. — A czéhek hatalmaskodnak s nem egyszer összeütközésbe jönnek a törvényhatóságokkal. — A kereskedésről csak kifejlett mezőgazdasági és ipari viszonyokkal kapcsolatban lehet beszélni, már pedig ezen időben erről szó sem lehet. Pedig, ha a rossz politikai viszonyok nyomába józan gazdasági politika lép, akkor könnyen ki lehetett volna heverni a török háborúk dúlásait. — Helye-

sen mondja Grünwald Béla¹⁾, hogy Magyarország feladata lett volna, az állam rendelkezésére álló eszközökkel odahatni, hogy egy magyar iparos és kereskedő osztályt teremtsen meg. De a lakosság zöme, a nemesség lenézi a kereskedő osztályt s még az ellen is tiltakozik, hogy vele egy organizmusnak vételessék.

Ennek az idegenkedésnek az lett a következménye, hogy a kereskedő osztály idegen elemekből létesült s ezek között első helyre lehet az örményeket tenni. Árúikkal uralták Magyarország kereskedelmi piaczeit. A transito kereskedelemnek, mely Erdélyen keresztül Kelettel, Konstantinápolylyal állott összeköttetésben, ők a képviselői. A kereskedelmet szabad fejlődésében gátolták az árúmegállítási jogok, a harminczad s a földesúrak és városok által szedett vámok. — De specialiter az örményekre nézve az alattvalói viszony okozott sok controversiát, s miután ők a török portához tartoztak, az 1616-ki capitulatio meghatározta a viszonyt, melyben a két nemzet alattvalói állanak, s melynél fogva a két ország kereskedői az ország területén s azon kívül szabadon árulhatják portékáikat.

Az első törvényes intézkedés, mely reájok vonatkozik az 1655: 27 t. cz. A bécsi udvar tudja, hogy a transito kereskedelem Kelet felé, nagy haszonnal van az ország közgazdasági viszonyaira s előnyös szabadalmakkal látja el őket. — De sőt egyes kereskedőket is protektorátusa alá vesz. Igy pl. midőn 1703-ban hét ázsiai örmény kereskedő — köztük Hádzi Kristofor János — angol és hollandi posztót akarnak Magyarországra vinni, I. Lipót 1703. július 3-án kelt levelében igen nagy előnyöket biztosít nekik.²⁾

Azok a czikkek melyek a forgalomban leginkább szerepelnek, voltak a szarvasmarha, gabona, bőr- és posztóárúk, bor, festék, só³⁾ stb., amelyek után a szokásos harminczadot kellett fizetniök. — Az iparágak közül leginkább

¹⁾ Régi Magyarország. Bpest 1888. 275 l.

²⁾ Orsz. levéltár. L. Thallóczy L. A keleti keresk. tört. 101 lap.

³⁾ Talán nem lesz fölösleges megemlíteni, hogy az a fontos gyógyászati és iparcikk, mely szalamiasó néven ismeretes, tulajdonképpen az örményektől terjedt el. Innen van neve is Salmiak = Sal armeniacum.